

Descriind împrejurările organizării și desfășurării conferinței de la Miercurea din 23-24 februarie/7-8 martie 1869, Ioan cavalier de Pușcariu scria: „*Va să zică Ilie Măcelariu s-a folosit de dreptul constituțional al Ungariei, d'a forma în Ardeal un partid (Slavici i-ar fi zis grup) din «intelenți» care să se unească la scopul ce-l va preciza conferința față de alte partide și de alți intelenți, cari nu vor adera la convicțiunile lor*”¹. Nu este intenția mea să analizez în rândurile de mai jos în ce măsură formațiunile politice naționale românești din Ungaria dualistă își merită sau nu titulatura de „partid”. Atrag însă atenția asupra virtualei remarci „á la Slavici” subliniind că grupul respectiv constituia în fapt comunitatea de opinie și de acțiune pasivistă care organizase evenimentul atât de bine încât reușise să anihileze, în câteva săptămâni, întreaga rețea activistă subordonată mitropolitului ortodox Andrei Șaguna.

Conferința de la Miercurea, a cărei istorie așteaptă încă să fie (re)scrisă², nu reprezintă însă decât un episod particular dintr-o lungă serie ce evidențiază tendința elitei politice românești din Ungaria de a se asocia în cadrul unor structuri gregare - grupuri/grupări/facțiuni - în încercarea constantă de a obține preeminența și de a se impune în fața conaționaliilor. Ceea ce propun în rândurile de mai jos este un model de cercetare a acestor structuri, pornind de la o serie de împrumuturi dinspre teoriile sociologice pluraliste.

Înainte de aceasta consider însă utilă o succintă definire a termenilor.

De ce elită politică românească „din Ungaria” și nu „din Transilvania”, așa cum istoriografia română are tendința de a se exprima în mod constant? În primul rând pentru că, de jure, Transilvania istorică își încetează existența ca teritoriu administrativ autonom în decembrie 1865 intrând, în conformitate cu deciziile dietei de la Cluj, în componența Ungariei³. În al doilea rând, extinderea respectivei denumiri asupra tuturor teritoriilor majoritar românești de la Vest de Carpați, deși devenită de decenii un loc comun în istoriografie, este fundamental eronată, sacrificând particularitățile istorice regionale, de la caz la caz, când pe altarul geografiilor simbolice⁴, când pe cel al comodității în exprimare. Un alt argument este acela că întreaga elită politică românească din acest spațiu și-a desfășurat activitatea în cadrul sistemului constituțional al Ungariei și nu al Transilvaniei. Membrii elitei erau cetățeni ai Ungariei și nu ai Transilvaniei. Nu în ultimul rând, o atare reconsiderare terminologică este mai mult decât binevenită în condițiile necesității integrării istoriei mișcării naționale și a elitei politice românești din Transleithania în contextul mai larg al spațiului central-european.

Desigur, există și riscuri implicate de acceptarea acestei propuneri. Românii din Ardeal au subliniat constant în perioada dualistă apartenența lor la fostul Mare Principat al Transilvaniei, a cărui autonomie reprezenta unul dintre punctele „tari” ale programului național. Pornind de la această realitate, de fapt de la

* „This work was supported by CNCIS-UEFISCSU, project number PN II -RU PD - 425/2010”

1 Ioan cavalier de Pușcariu, *Notițe despre întâmplările contemporane. Partea a II-a. Despre pasivitatea politică a românilor și urmările ei*, Ediție îngrijită de Nicolae Josan, București, 2004, p. 18.

2 Excelentul studiu al istoricului Bujor Surdu, *Conferința de la Miercurea (1869)* în „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj”, VIII, 1965, p.173-211 își păstrează actualitatea prin ampla informație oferită și relevanța analizei, însă apariția unor noi surse și modificările metodologice survenite în ultimele decenii impun necesitatea unor abordări alternative.

3 *Protocolul și cartea de documente a Dietei Marelui Principat Transilvania conchiamata în libera cetate regia Clusiu pe 19-a Novembrie 1865*, Clusiu, 1866, p. 20.

4 Vezi Sorin Mitu, *Europa Centrală, Răsăritul, Balcanii: geografii simbolice comparate*, Cluj-Napoca, 2007, p. 7-15.

această circumscriere identitară pe care și-au asumat-o, demersul anterior propus poate să apară nivelator și într-o oarecare măsură nedrept tocmai față de cei studiați, impunându-le post-factum o etichetă de care, la timpul respectiv, au încercat cu tot dinadinsul să se debaraseze. Asumându-mi amintitul risc și rămânând la opinia dintâi exprimată nu pot să nu subliniez totuși necesitatea unei dezvoltări viitoare a acestui subiect, care să aducă și necesarele clarificări terminologice.

De ce între 1869-1896? Pentru că acest interval nu este în fapt decât o epocă de tranziție ce trebuie studiată și explicată ca atare înainte de a fi înglobată unei mai ample perspective asupra experienței politice a românilor din monarhia dualistă. Acum se face trecerea de la „vechiul regim” al manifestărilor pașoptiste și liberale spre noile realități ce au caracterizat debutul secolului XX: modernizarea structurilor, a discursului, a tacticilor electorale și implicarea sporită a maselor românești în procesul electiv⁵.

În fine, de ce „structuri elitare gregare”? Deoarece implicarea politică a românilor din Ungaria dualistă (adică a întregului corp electoral, nu doar a membrilor elitei) trebuie explicată și pornind de la rezultatul interacțiunii dintre aceste structuri. Pe tot parcursul perioadei 1869-1896, elita politică românească din „țările coroanei maghiare” a fost împărțită în diferite grupări, pe care istoriografia le-a recuperat ulterior după criterii mai mult sau mai puțin subiective, de obicei într-o perspectivă tributară dihotomiilor: activiști vs. pasiviști, șaguniști vs. mironiști, ardeleni vs. bănățeni etc. Deoarece fiecare dintre aceste grupări era sprijinită de cel puțin una sau două instituții (ecleziastice, economico-financiare, culturale), fiind în același timp caracterizată de existența unei ierarhii organizată pe 3-4 niveluri, am preferat utilizarea sintagmei „structuri elitare gregare” termenilor consacrați în paradigma pluralistă de „grupuri de interese”/„grupuri de presiune”. Motivul acestei opțiuni lexicale ține de un simplu scrupul metodologic: în lipsa unor adaptări teoretice autohtone ale respectivei paradigme la specificul sociologic al elitei românești din Ungaria dualistă și în lipsa cercetărilor care să demonstreze cu certitudine încadrarea susmenționatei grupări în categoria „grupurilor de interese”, varianta neutră și oarecum scolastică a „structurilor elitare gregare” poate fi momentan mai oportună.

Sintetizând: voi atrage atenția în rândurile ce urmează asupra existenței unor posibile grupuri de interese românești în Ungaria anilor 1869-1896, a căror activitate s-a manifestat prioritar, sau a reverberat puternic, în domeniul politic; voi schița un cadru metodologic care poate ajuta la înțelegerea și explicarea activității lor; în fine, voi încerca să ofer câteva exemple care să probeze potențialul acestui tip de abordare atât pentru dezvoltarea istoriei elitei românești cât și pentru o mai corectă înțelegere a istoriei „mișcării naționale”.

A. Structurile elitare gregare și ceilalți actori politici

Plecând de la datele oferite de istoriografie, la nivelul anului 1869 pot fi identificate în rândul elitei politice românești din Ungaria trei mari posibile grupuri de interese: două în Ardeal (activiștii-șaguniști; pasiviștii) și unul în Banat (cel condus de Alexandru Mocioni). Această situație a persistat până în 1881, când s-au manifestat noi actori colectivi: activiștii progubernamentali conduși de mitropolitul Miron Romanul⁶ și, încă sub semnul întrebării, așa-ziii albiști, avându-l în frunte pe nepotul anterior menționatului ierarh, Partenie Cosma - directorul băncii „Albina”. Trebuie notat aici că ambele grupări fuseseră constituite prin intervenții ale bănățenilor susținute de Alexandru Mocioni⁷, care ulterior pare să fi pierdut, cel puțin parțial, controlul asupra lor. După 1884 locul activiștilor-șaguniști a fost luat, în cadrul Partidului Național Român din Transilvania și Ungaria (PNRTU) de către tribuniști, aceștia din urmă reprezentând rodul strategiilor de reproducere elitărie ale celor pe care i-au înlocuit. Noua structură tripartită (bănățeni, tribuniști, pasiviști) s-a menținut până în 1892 când, luând ca pretext disputele legate de Memorandum, o alianță între tribuniști și pasiviștii conduși de Ioan Rațiu a dus la marginalizarea grupării Mocioni și la eliminarea ei definitivă din cercurile de decizie politică ale românilor din Ungaria⁸. În acest moment nu se mai pune problema tacticii: activism vs. pasivism, ci doar a

5 Liviu Maior, *Mișcarea națională românească din Transilvania 1900-1914*, Cluj-Napoca, 1986, p. 42-51.

6 Teodor V. Păcățian, *Cartea de aur sau luptele politice naționale ale românilor de sub coroana ungară*, vol. VII, Sibiu, 1913, p. 35-38.

7 Eusebiu R. Roșca, *Monografia Mitropoliei ortodoxe române a Ardealului începând de la repausarea arhiepiscopului-mitropolit Andrei baron de Șaguna până astăzi. Contribuții istorice*, Sibiu, 1937, p. 17-25; Alexandru Onojescu, *Visarion Roman. O viață între succese și iluzii*, st. introd. la vol. Bujor Surdu, *Visarion Roman 1833-1885*, ed. îngrijită de Alexandru Onojescu și Vlad Popovici, Cluj-Napoca, 2008, p. 27.

8 L. Maior, *Memorandul. Filosofia politico-istorică a petiționalismului românesc*, București, 1992, p. 165-168.

puterii în interiorul partidului. Cele două facțiuni rămase au încercat, fiecare în parte, să preia controlul complet al PNRTU, fapt ce a condus, pe fondul represiunii guvernamentale generată de înaintarea Memorandului, la criza asociată cu dezmembrarea după 1896 a structurilor sale organizatorice⁹.

Evident, cele șase structuri elitare gregare enumerate mai sus nu erau singurii actori în viața politică a românilor din Ungaria: existau personalități neafiliate sau prea puțin afiliate (Alexandru Roman, Aurel Mureșanu etc.), existau grupări mai mici afiliate celor mari (gruparea arădeană), candidați și deputați români erau prezenți pe listele partidelor guvernamentale maghiare, și trebuie permanent avute în vedere constatele ingerințe venite dinspre cele două centre reale de putere: București și Budapesta, fără a scăpa din vedere nici un moment supravegherea constantă a Vienei, exercitată asupra ambelor centre anterior menționate. Totuși, deputații guvernamentali nu au manifestat niciodată tendințe gregare generate de criterii etnice: doar trei dintre ei s-au manifestat în cadrele proiectului eșuat al mironiștilor, marea majoritate fiind probabil integrați unor grupări maghiare. În ceea ce privește personalitățile aparent neafiliate și grupările mici, acestea au gravitat în momentele decizionale importante în jurul unuia sau altuia dintre cei șase „mari”. Partidele de la București în schimb, prin modul în care s-au implicat în viața politică a conaționalilor de peste munți și prin puternica influență exercitată mai ales după 1890 pot fi considerate actori ale căror acțiuni trebuie în mod obligatoriu luate în considerare. Nu în ultimul rând, cabinetul de la Budapesta trebuie avut permanent în vedere în calitatea sa de „Actor Alfa” pe scena politică a statutului maghiar.

Sintetizând: pentru a putea înțelege și explica evoluția activității politice a românilor din Ungaria în perioada 1869-1896 într-o cheie pluralistă trebuie avute în vedere, în ordinea impactului real:

1. cele șase posibile mari grupuri de interese mai sus enumerate,
2. guvernul maghiar,
3. deputații români guvernamentali din parlamentul budapestan și
4. partidele politice din România.

Sucesiunea enumerării anterioare nu trebuie să lase impresia că aș privi vreunul din virtualele grupuri de interese românești ca având o capacitate decizională superioară cabinetului Ungariei, însă până când viitoare analize vor contrazice aserțiunea, consider că suma interacțiunilor dintre aceste șase structuri elitare gregare a avut în rândul vieții politice a românilor efecte mult mai puternice decât orice alte acțiuni guvernamentale, fie ele legislative sau pur electorale. Nu trebuie însă scăpat din vedere faptul că în lipsa unor studii bine fundamentate documentar și metodologic asupra comportamentului electoral al românilor din Ungaria, orice încercare de ierarhizare a actorilor bazată pe impactul politic al activității lor păstrează o consistentă doză de relativism.

B. Modele teoretice pluraliste

Teoriile pluraliste nu sunt decât una dintre multele paradigme de înțelegere și explicare a societății. Își revendică originea în Statele Unite, în perioada interbelică¹⁰ și au cunoscut o amplă afirmare începând cu anii '60, un nou val „neopluralist” dezvoltându-se în anii '90¹¹. Ele susțin implicarea mai multor factori decizionali (actori) în procesul politic: corpul electoral, organizații, mari companii și trusturi, grupuri de interese etc. Relația dintre actori și conducerea politică, precum și ponderea acțiunii lor sunt diferit valorizate de diverși teoreticieni. Elaborate pentru a explica evoluția societății nord americane, construcția paradigmelor pluraliste s-a bazat pe studii de caz și pe exemple concrete din mediile social, politic și economic. Din acest motiv aplicarea lor în cazul particular al unei grupări etnice din Europa centrală a secolului al XIX-lea, poate ridica probleme și impune o apropiere precaută.

Cea mai simplă și totodată cea mai uzuală definiție a unui grup de interese îl identifică cu un „corp de indivizi care împărtășesc aceleași scopuri și se asociază pentru a-și apăra și propaga interesele”¹². Nici o altă

9 Nicolae Cordoș, *Din frământările Partidului Național Român transilvănean între anii 1894-1898*, în „Acta MN”, XXXVII-XXXVIII, 2000-2001, II, p. 189 sqq.

10 William C. Mitchel, Michael C. Munger, *Economic models of interest groups: an introductory survey*, în „American Journal of Political Science”, 35, 1991, 2, mai, p. 515.

11 Virginia Gray, David Lowery, *A neopluralist perspective on research on organized interests*, în „Political Research Quarterly”, 57, 2004, 1, martie, p. 166-168.

12 W.C. Mitchel, M.C. Munger, *Economic models of interest groups: an introductory survey*, p. 515.

încercare de definire a acestui concept sociologic, la nivel general, nu aduce modificări esențiale enunțului anterior.

În ceea ce privește modelele consacrate de analiză, ele au cunoscut în timp o serie de mutații și de înnoiri, bazate fie pe considerații de ordin teoretic, fie pe evidența statistică.

Cel dintâi model, elaborat de David B. Truman în anii '50, consideră că interesele se modifică odată cu evoluția societății, dar că pentru a constitui un grup este nevoie de anumite „disturbante”, care să determine viitorii membri să ia în calcul soluția coalizării. „Disturbantele” sunt definite ca noutăți ce împiedică modelele consacrate de interacțiune socială. Teoria lui Truman este focalizată asupra condițiilor externe, pornind de la premisa că materia primă a grupului, (membrii) și scopurile sale (interesele) sunt oricând și oriunde la îndemână, lipsind doar contextul pentru a le coagula¹³.

Teoria schimburilor, dezvoltată de Mancur Olson în anii '60, în cadrul criticii „disturbanțelor” și continuată de Robert Salisbury pune accentul pe relația dintre lider și membri, considerând că la baza relației lor și implicit a circumscrierii grupului stau o serie de schimburi: liderul primește o poziție de conducere, status și o remunerație consistentă, în timp ce membrii beneficiază de bunuri și servicii de o certă valoare monetară. Beneficiile comune sunt cele antrenate de atingerea scopurilor grupului. În consecință, calitatea conducerii, a managementului, este în opinia lui Salisbury elementul decisiv în formarea unui grup de interese¹⁴.

La începutul anilor '90, Jack Walker a restructurat teoria schimburilor: acceptând cadrul propus de Salisbury și importanța liderului și conducerii, Walker a susținut însă că nu în relația dintre aceștia și marea masă a membrilor constă coloana vertebrală a grupului, ci în axa lider-finanțatori, fără aceștia din urmă orice acțiune, oricât de energică, fiind sortită eșecului¹⁵.

În urma unor analize empirice, A. J. Nownes și G. Neeley au reconsiderat acest ansamblu teoretic, ajungând la concluzia că: patronii sunt suficienți, dar nu necesari – doar 15% din grupurile de interese americane funcționează sub un patronaj financiar consistent; activitatea liderului este importantă – mai mult de 50% din grupările studiate erau rezultatul unor inițiative personale agresive în plan politic, incluzând aici susținerea financiară inițială („seed money”); „disturbantele” nu joacă un rol important în coalizarea membrilor, dar se pot dovedi decisive în determinarea acțiunii liderilor¹⁶.

Un model oarecum asemănător era propus de Shirley L. Zimmerman încă din 1982, atunci când teoretiza reacția socială la schimbări structurale. Inițial, indivizi și grupuri își exprimă îngrijorarea față de noutate, în încercarea de a o defini, evalua și interpreta. Acestei prime perioade, oarecum confuză din cauza multitudinii punctelor de vedere și a valorilor culturale vehiculate îi este asociată o luptă pentru definirea noilor termeni. Dezbaterea culturală capătă conotații politice atunci când liderii de opinie („moral entrepreneurs”) încearcă să atragă în luptă marile grupări politice, cu scopul de a le determina să susțină orientarea acțiunii sociale în conformitate cu definiția pe care ei o oferă noilor fenomene¹⁷.

C. Aplicabilitatea modelelor teoretice în cazul românilor din Ungaria

Paradigmele expuse anterior nu și-au propus să acopere întregul spectru teoretic generat de studierea grupurilor de interese ca actori politici, ci doar să puncteze principalele etape în evoluția metodologică a acestui tip de abordare, cu atât mai mult cu cât, așa cum s-a menționat deja, aplicabilitatea lor la situații particulare din Europa secolului al XIX-lea este limitată și trebuie realizată cu maximă precauție. Teoriile grupurilor de interese pot oferi sugestii interesante, uneori extrem de utile, dar nu pot fi proiectate ca atare asupra realităților politice ale Ungariei dualiste și nici ale românilor din acest stat, în primul rând deoarece modelele teoretice nord-americane sunt bazate pe studii de caz și evaluări cantitative specifice unui alt sistem politico-social și unui alt interval cronologic.

13 Anthony J. Nownes, Grant Neeley, *Public Interest Group Entrepreneurship and Theories of Group Mobilization*, în „Political Research Quarterly”, 49, 1996, 1, martie, p. 122.

14 *Ibidem*, p. 122-123.

15 *Ibidem*, p. 124.

16 *Ibidem*, p. 132 sqq.

17 Shirley L. Zimmerman, *Confusions and Contradictions in Family Policy Developments: Application of a Model*, în „Family Relations”, 31, 1982, 3, iulie, p. 445.

În istoria gândirii sociologice, pluralismul este o alternativă la teoriile elitelor și nu un subsidiar al acestora. Atât Vilfredo Pareto¹⁸ cât și C.W. Mills¹⁹ spre exemplu au acceptat că membrii claselor superioare pot fi priviți și ca membri ai unor cercuri (clici, grupuri), ai căror aparținători se cunosc între ei, construiesc sociabilități și dezvoltă afaceri împreună, însă cel din urmă a considerat că grupurile de interese nu fac parte din adevărata elită („power elite” - ceea ce era adevărat pentru societatea nord-americană) și că ele nu influențează membrii elitei, ci aceștia din urmă reacționează natural, uneori chiar anticipativ, la necesitățile unor astfel de grupuri din zona geografică sau socială de proveniență.

De altfel, conform modelelor pluraliste, grupurile de interese nu e necesar să includă membri ai elitei puterii, nici măcar în calitate de lideri sau finanțatori. Ele sunt produse ale societății civile sau ale mediului economic (sindicate, asociații, fundații, trusturi) care încearcă să obțină beneficii influențând deciziile elitei politice.

Însă în cazul particular al românilor din Ungaria dualistă (unde societatea civilă, în măsura în care există, e un produs elitar) asocierile care pot fi privite drept grupuri de interese se formează în interiorul elitei, sunt conduse de membri ai elitei, iar elementele ce asigură coeziunea acestor structuri sunt identice cu cele pe care se construiesc strategiile de reproducere ale elitelor, ceea ce contrazice modelele occidentale și conduce de la sine spre ideea că orice grup elitar are potențial de a deveni grup de interese, în măsura în care:

1. dorește și
2. condițiile o permit.

Însă atunci unde se trage linia între grupul elitar și grupul de interese?

Cea dintâi diferență poate fi identificată în intensitatea spiritului gregar, mult mai pronunțat în cazul grupurilor de interese, unde comuniunea obiectivelor sau după caz cointeresarea depășesc orice altă formă de apropiere simpatetică bazată pe similitudini de clasă, formație intelectuală, situație materială, gusturi etc. Un bun exemplu în acest sens este grupul tribunist, dintre ai cărui membri doar câțiva (cei din conducere) împărtășeau un background comun, în timp ce restul rețelei care a susținut ascensiunea curentului sibian a fost formată din elemente de nivel 2 și 3 raliat în baza legăturilor de rudenie, amicitie și cointeresare economică²⁰. De altfel, deschizând o paranteză, trebuie menționat că legătura dintre background-ul social și comportamentul elitei (atitudini, interese, metode), deși pare a ține mai degrabă de simțul comun decât de cercetarea științifică, a fost supusă unor consistente critici încă din deceniul 7 al secolului trecut²¹, iar un studiu al acestei relații aplicat cazului particular al elitei românești din Ungaria ar fi pe viitor mai mult decât binevenit.

O a doua și la fel de importantă diferență constă în opțiunea scop vs. obiectiv: elita își propune scopuri de ordin general în timp ce un grup de interese are un obiectiv precis spre care tinde prin realizarea treptată a altor obiective secundare. Toți membrii elitei politice românești aveau printre scopurile declarate propășirea materială și morală a națiunii, rezistența în fața presiunii maghiare, colaborarea cu celelalte naționalități din Transleithania etc. Pasiștii doreau însă menținerea neparticipării electorale ca formă de protest, iar aceasta nu era posibilă decât prin controlul asupra PNRTU, drept urmare virtualul grup de interese pasivist a avut constant ca obiectiv păstrarea unei poziții preeminente în cadrul organelor de conducere ale acestei formațiuni și a reușit acest lucru, prin varii mijloace, timp de trei decenii. Mironiștii în schimb credeau în activismul politic și în colaborarea cu guvernul, ceea ce i-a determinat să-și fixeze la rândul lor un obiectiv precis, pe care l-au atins dar nu l-au putut gestiona ulterior: înființarea unui Partid Moderat Român. Incapacitatea de a menține rezultatele obținute a dus la eșecul proiectului și la retragerea din politică a respectivei grupări²².

Există însă o serie de particularități ale elitei politice românești din Ungaria care îi conferă un caracter specific și care se repercutează, la rândul lor, asupra structurilor elitare gregare. În primul rând se ridică

18 Vilfredo Pareto, *The Mind and Society [Trattato di sociologia generale]* edited by Arthur Livingston, vol. IV. *The General Form of Society*, New York, 1935, p. 1575 [§ 2254].

19 C. Wright Mills, *The Power Elite. With an afterword by Alan Wolfe*, Oxford University Press, 2000, p. 11, 256.

20 Pentru analiza tribuniștilor într-o grilă pluralistă vezi Vlad Popovici, *Tribunismul 1884-1905*, Cluj-Napoca, 2008, p. 199 sqq.

21 Alan Zuckerman, *The Concept „Political Elite”: Lessons from Mosca and Pareto*, în „The Journal of Politics”, 39, 1977, 2, mai, p. 330.

22 T.V. Păcățian, *Cartea de aur...*, vol. VII, p. 142-144.

problema reprezentativității: pe ce criterii a fost aleasă, ce și pe cine conduce această elită care își asumase rolul de reprezentantă a națiunii? Structura organizatorică a Partidelor Naționale Românești din Ungaria este prezentată în istoriografia mișcării naționale prin sumare referiri tangențiale. Nu există până acum nici un studiu serios asupra comportamentului electoral al românilor din monarhia dualistă, astfel că nu se poate afirma, pornind de la date pozitive, câți dintre electorii români respectau pasivitatea, câți votau cu conaționalii de pe listele guvernului și câți cu opoziția²³. Iar constanțele atenționări din epocă în privința cezurii generată de pasivism între elite și masa alegătorilor, la fel de nesigure și de puțin verificabile, nu fac decât să sporească ambiguitatea unei problematici ce va trebui mai devreme sau mai târziu analizată cu rigurozitate.

O altă chestiune prea puțin studiată este cea a capacității reale de decizie. Elita politică românească din Ungaria nu poate lua practic nicio hotărâre importantă ale cărei efecte să se repercuteze asupra întregului corp etnic. Și aceasta deoarece a fost pe tot parcursul secolului studiat o elită de intercesori (între Viena și români; între Budapesta și români; între București și români). Din acest punct de vedere trebuie clar urmărit cum se reflectă influențele centrelor de putere în structura și funcționarea elitei și a structurilor elitare gregare, cum își modelează acestea din urmă căile de atingere a obiectivelor în funcție de cerințele celor dintâi.

În fine, pornind de la aceleași centre de putere, nu putem să nu constatăm că mare parte din ceea ce istoricilor le place să numească elită politică românească nu reprezintă nimic altceva decât grupuri periferice (geografic și decizional), ceea ce obligă cercetătorul să se întrebe dacă nu ar fi mai potrivit să se raporteze la o metodologie adecvată elitelor regionale sau locale. Excepții pot fi invocate tocmai din rândul celor mai puțin favorizați de istoriografie: înalții funcționari români de la Budapesta și deputații români guvernamentali sunt actori individuali care acționează în capitala Ungariei, însă numărul lor scăzut și rolul politic secundar se repercutează negativ asupra capacității lor decizionale. Chiar dacă sunt membri ai elitei, ei nu fac parte dintre cei ale căror acțiuni pot influența soarta conaționalilor decât la nivel individual, asociativ sau de comunitate locală.

Pornind de la considerațiile anterioare, în condițiile în care relația dintre elită și structurile ce aspiră la statutul de grupuri de interese este diferită la românii din Ungaria de formele sociologice pe baza căreia au fost construite teoriile clasice pluraliste, este evident că acestea din urmă nu pot fi utilizate decât după o prealabilă adaptare. Asumarea acestui localism teoretic nu afectează însă modelul structural clasic al grupurilor de interese, dar obligă la o reconsiderare a funcției și a impactului lor.

Teoriile pluraliste accentuează rolul major pe care o serie de elemente generatoare (disturbante, interese) sau constitutive (liderul, finanțatorii, structurile de conducere, membrii, beneficiile) îl joacă în apariția și evoluția grupurilor de interese. Un prim pas în adaptarea la modelul autohton este reprezentat de răspunsul la întrebările: în ce măsură aceste elemente își găsesc materializarea în cazul vieții politice a românilor din Ungaria, care sunt relațiile dintre ele și cum influențează aceste relații realitatea implicării politice.

În ceea ce privește elementele generatoare, trebuie început printr-o delimitare cât mai strictă între disturbante și interese.

Disturbantele sunt factori sau contexte care impiedictează. Apariția structurilor elitare gregare este în acest caz generată de necesitatea surmontării unei dificultăți, a unei piedici, a unei situații care riscă să afecteze negativ pe unul sau mai mulți dintre membrii respectivei structuri.

Dimpotrivă, interesele apar atunci când se evidențiază posibilitatea reală de a atinge un scop dorit, considerat util și aflat la îndemână, fie prin asociere, fie prin cointeresare. Spre deosebire de disturbante, interesele sunt caracterizate prin excelență de componenta volitivă: inițiativa unei persoane sau a unui grup care creează în jurul lor o structură nu este generată de necesitatea surmontării unui obstacol ci de dorința manifestă de a-și îmbunătăți poziția și prestigiul.

23 Desigur, nu pot rămâne neamintite contribuții importante în acest sens dinspre istoriografia de limbă germană și maghiară, precum „clasică” Adalbert Toth, *Parteien und Reichstagswahlen in Ungarn 1848-1892*, München, 1873 sau foarte recenta Gabriella Ilonszki, *Képviselők és képviselőt Magyarországon a 19. és 20. században* [Deputați și participare politică în Ungaria în secolele XIX-XX], Budapest, 2009. Au existat și încercări autohtone, de dimensiuni reduse: Stelian Mândruț, *Dinamica electoral-politică în Transilvania între anii 1892-1910*, în „Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca al Academiei Române”, Series Historica, XLII, 2003, p. 313-324. Niciuna dintre acestea nu rezolvă problema participării electorale în funcție de criterii etnice, ocupându-se doar de imaginea generală a procesului electoral din Ungaria și a rezultatelor sale.

Uneori la coagularea unei structuri elitare gregare contribuie ambii factori. Falia dintre elita laică și cea ecleziastică, precum și lupta pentru preluarea conducerii politice a mișcării naționale din Ardeal (de fapt o bătălie pentru status) au fost generate de interesele laicilor manifestate în momentul în care contextul politic le-a permis-o (1861-1865). În această perioadă s-au format nucleele viitoarelor structuri gregare pasivistă și activistă, care însă s-au manifestat sub forma dihotomiei laici vs. clerici, până când distorbanțele apărute în perioada 1865-1867, odată cu pierderea autonomiei Transilvaniei și a câștigurilor perioadei liberale, au condus la restructurarea în funcție de tactica electorală considerată potrivită.

Se poate argumenta că o atât de strictă diferențiere semantică nu este neapărat necesară și că distorbanțele pot beneficia de o definiție mai largă, incluzând sub umbrela acestui termen orice modificări structurale care generează polarizarea unor virtuale grupuri de interese. Asumându-mi caracterul relativ rigid al definițiilor propuse în aliniatele anterioare și riscurile pe care acesta le implică, trebuie să atrag însă atenția că, pentru lumea românească a secolului al XIX-lea, diferențierea între distorbanțe și interese în calitatea lor de cauze ale formării structurilor elitare are o miză mult superioară speculației teoretice.

Într-o societate care valorizează progresul și proclamă necesitatea modernizării, dihotomia distorbanțe vs. interese reprezintă o cale de a evidenția și poate chiar cuantifica incisivitatea și dorința de succes a celor care se asociază. După cum scria C.W. Mills, citându-l pe John Adams: „*Opportunity will generally excite ambition to aspire*”²⁴. Opțiunea: alegere obligată vs. alegerea din proprie inițiativă spune ceva despre mentalitatea antreprenorilor morali, a celor care își asumă organizarea sau conducerea unei structuri elitare gregare. Interesul nedublat de distorbanțe poate fi însă o sabie cu două tăișuri, căci dacă acestea din urmă impun necesitatea atingerii scopului în vederea depășirii lor, lipsa unor obstacole și existența unei stări de confort (social, politic, economic) asigurat de la care se pornește pot duce, coroborate sau nu cu alți factori, la o insuficiență motivațională și în final la eșec. Acesta pare să fi fost cazul structurilor elitare ale „mironiștilor” și „albiniștilor”, a căror scurtă perioadă de manifestare (1878-1885) a fost urmată de o retragere în mediile ecleziastic și economic din care se ridicaseră anterior pentru a manifesta veleități politice.

Câteva cuvinte sunt necesare și în legătură cu elementele componente ale grupurilor de interese. Lideri, finanțatori, membri de diferite niveluri, forme de remunerație și beneficii regăsim și în structurile elitare gregare sus menționate, așa cum regăsim în marea majoritate a formelor de asociere politică din antichitatea clasică până în contemporaneitate. Însă doar existența unui sistem de relații funcționale între aceste elemente, a căror ultimă finalitate este atingerea obiectivelor asumate de respectiva structură, face din aceasta un grup de interese

Tipuri de relații care pot declanșa astfel de afinități gregare sunt:

1. **rudenia;**
 - a. de sânge;
 - b. prin alianță;
2. **amiciția;**
3. **relațiile profesionale;**
 - a. ascendente
 - b. descendente
 - c. colegiale
4. **relațiile financiare;**
 - a. de credit
 - b. de debit

Este foarte important ca aceste relații să fie fluide, iar combustibilul oricărui grup de interese sunt beneficiile. Inclusiv obiectivul final al activității acestuia nu reprezintă decât un beneficiu, pentru obținerea căruia un grup de oameni interesați este pregătit să ofere la schimb alte beneficii, în conformitate cu o regulă de bază a economiei politice: profitul apare atunci când valoarea finală obținută este superioară sumei valorilor investite. Beneficiul poate lua în funcție de cel căruia îi este destinat trei forme: bani, bunuri sau servicii - în acest din urmă termen incluzând și informațiile.

Odată cu funcționarea, relațiile sus amintite asigură și coeziunea grupului. O structură elitară gregară nefuncțională încetează în scurt timp să mai existe ca formă asociativă.

24 John Adams, *Discourses on Davila*, Boston, 1805 apud C.W. Mills, *The Power Elite*, p. 90.

Alături de acestea, un element ce definește prin excelență grupul de interese este spiritul gregar. Membrii săi conlucrează și se sprijină reciproc deoarece:

1. au același obiectiv;
2. sunt obligați sau cointeresați de varii tipuri de relații;
3. încearcă să oblige sau să cointerezeze utilizând varii tipuri de relații.

În fine, nu doar apariția, structura și funcționarea, ci și obiectivele trebuie urmărite în analiza un grup de interese. În cazul particular avut în vedere de acest studiu, obiectivul tuturor celor șase structuri elitare gregare a fost identic: obținerea unei poziții care să le permită dictarea direcției politice a mișcării naționale, astfel că un real interes prezintă doar modul în care fiecare în parte și-a structurat obiectivele secundare și a ales să se apropie de ținta dorită.

În loc de concluzii

Înțelegerea activității politice a românilor din Ungaria ca suma relațiilor unor structuri elitare gregare și încercarea de a explica în această cheie evoluții și atitudini perpetuate timp de o jumătate de secol este susceptibilă de a oferi rezultate mai mult decât interesante. Pentru aceasta este necesar un solid cadru metodologic, care să aibă atât rolul de a valida științific rezultatele cercetării, cât și de a oferi celor interesați un model de referință. Ceea ce am prezentat în rândurile anterioare nu este decât un crochiu, intenția principală fiind de a enumera principiile de bază ale aplicării teoriilor pluraliste și de a demonstra astfel posibilitatea utilizării lor, însoțite de adaptările de rigoare, în cercetarea vieții politice a românilor din Transleithania. Rămâne ca pe viitor cercetări monografice dedicate fiecărei grupări în parte să evalueze condiția acestora și să stabilească în cazul cărora dintre ele poate fi luată în calcul transformarea dintr-o simplă structură elitară într-un grup de interese.

Alternative Forms of Association. Gregarious Elite Structures in the Political Life of Romanians in Hungary (1869-1896). A Theoretical Perspective

(Abstract)

The paper deals with the use of pluralism in the study of the Romanian political elite in Hungary between 1869 and 1896. Because further research is needed in order to properly evaluate the virtual Romanian political interest groups from the 19th century, until well-founded conclusions will be brought into existence, a substitute term had to be used: *gregarious elite structures*. The study points to six possible interest groups that need further research along with other influential political actors, and then offers a brief preview of the interest groups theories. The main section of the paper proposes a key for approaching this very generous political and nationalist topic in a pluralist way. First comes the point that no western theory can be used without previous reconsiderations and that virtual interest groups spring out from inside the so-called Romanian political elite. This imposes a derogation from the laws of the power theories: instead of seeing elite theories and pluralism as alternative means of explanation, one should try to mingle with them in order to create an adequate pattern for the study of this particularly special elite. Second: the birth, the composing elements and the objectives of an interest group are evaluated separately in order to create a sketch and to offer a comparison term. By using and adapting this sketch future research will be able to evaluate which Romanian elite structures in Hungary could be taken into account as interest groups. In the end, rather than proposing conclusions, the study underlines the necessity of alternative approach in the field of the Romanian 19th century political elite and the future possibilities opened by the adapted use of pluralist theories.